

Stanisław Bocianowski

Notariat we Francji

I. Struktura organizacyjna notariatu

We Francji jest 8042 notariuszy, w tym 1474 kobiet. Przeciętna wieku wynosi 50 lat. 5832 z nich wykonuje swój zawód w formie zrzeszonej w 2518 spółkach SCP (Cywilne Spółki Zawodowe), 2007 w spółkach jednoosobowych. Istnieje 4525 kancelarii notarialnych, do których należy dodać 1269 biur aneksowych, razem 5794 punkty przyjęć klientów na całym terytorium Francji.

8042 notariuszy zatrudnia ponad 46000 urzędników administracyjnych i pomocników notarialnych (*clerc*), średnio przypada 8 osób na jedną kancelarię.

Komisja Lokalizacyjna Biur Notarialnych, urzędująca przy Ministrze Sprawiedliwości, zajmuje się rozmieszczaniem kancelarii, które otwiera się w zależności od potrzeb ludności. W ostatnich 6 latach powstało prawie 200 nowych kancelarii¹.

Struktura organizacyjna notariatu francuskiego jest trzystopniowa.

Istnieją Departamentalne Rady Notarialne w liczbie 97, Regionalne Rady Notarialne w liczbie 33 i Najwyższa Rada Notarialna na szczeblu centralnym.

1. Departamentalna Rada Notarialna skupia notariuszy departamentu (w naszym odniesieniu województwa), reprezentowana jest przez

¹ Dane z dnia 1 stycznia 2005 r.

zarząd składający się z od 15 do 30 osób. Jest organem dyscyplinarnym dla wszystkich notariuszy danego terytorium, reguluje relacje pomiędzy notariuszami oraz pomiędzy notariuszem i klientami, pozostaje w bliskim związku z prokuraturą, podejmuje sankcje dyscyplinarne w przypadku naruszenia przepisów zawodowych bądź służbowych, gwarantuje dyscyplinę zawodową, czuwa nad prawidłowym stosowaniem prawa. Rozpatruje reklamacje pochodzące od osób trzecich.

Izba paryska składa się z 27 notariuszy wybranych w zgromadzeniu ogólnym na 4 lata. Kierowana jest przez prezesa wybieranego na 1 rok. Skupia 498 notariuszy pracujących w 214 kancelariach, zatrudnia powyżej 4757 współpracowników. W 2004 r. obroty notariuszy Izby paryskiej wyniosły 795 milionów euro.

Każda izba kontroluje dostęp do zawodu, daje rekomendacje przydatności kandydata, dysponuje inspektorami zaprzysiężonymi przy sądzie apelacyjnym, których zadaniem jest coroczna kontrola wszystkich kancelarii notarialnych, z których sporządzają raport kierowany do Prokuratora Republiki. Izba wysłuchuje i analizuje reklamacje klientów, robi analizy, prowadzi dobrowolną (w odróżnieniu od sądowej z urzędu), publiczną licytację nieruchomości w każdy wtorek.

Izba prowadzi notarialną informację telefoniczną codziennie w godzinach 10-13.

2. Regionalna Rada Notarialna geograficznie odpowiada terytorium sądu apelacyjnego. Francja posiada 33 sądy apelacyjne, a zatem 33 rady regionalne. Rada reprezentuje notariuszy przed władzami politycznymi i sądowymi sądu apelacyjnego, spełnia wiele funkcji dotyczących organizacji zawodu na szczeblu regionalnym, w szczególności koordynuje sprawy szkolenia notariuszy.

3. Najwyższa Rada Notarialna określa i prowadzi politykę zawodową, reprezentuje notariuszy wobec władz państwowych. Jest jedynym organem upoważnionym do zajęcia stanowiska w imieniu wszystkich notariuszy, prowadzi politykę generalną, uczestniczy w ewolucji notariatu poprzez swoich specjalistów przysięgłych, prowadzi inspekcję księgowości i zarządzania każdej kancelarii notarialnej. Z litery prawa posiada władzę dyscyplinarną, wyciąga konsekwencje wobec notariuszy naruszających reguły zawodowe bądź etyczne.

Naczelna Rada Notarialna powołała instytuty specjalistyczne, których zadaniem jest:

- 1) czuwanie i organizowanie szkoleń na wszystkich szczeblach notariatu,
- 2) utrzymywanie dialogu z władzami państwowymi.

4. Instytuty i struktury specjalistyczne

1. Instytut Studiów Prawnych czuwa nad rozwojem i ewolucją prawa w interesie obywateli. Bada projekty i propozycje ustaw przedkładanych parlamentowi, sugeruje wraz z przedstawicielami odpowiedniego ministerstwa zmiany i poprawki, które uważa za konieczne. Uczestniczy w przygotowaniu tekstu regulującego zakres kompetencji notariatu.

Oprócz Instytutu Studiów Prawnych utworzono trzy instytuty zajmujące się działalnością specjalistyczną.

2. Notarialny Instytut Prawa Obrotu Gospodarczego ma za zadanie rozszerzenie kompetencji notarialnych na działalność związaną z prawem spółek i przedsiębiorstw.

3. Notarialny Instytut Nieruchomości przyczynia się do skonsolidowania ekspertyz notarialnych w tej dziedzinie. Wprowadził centralny notarialny rejestr nieruchomości, który umożliwia notariuszom i ich klientom właściwe spojrzenie na rynek nieruchomości.

4. Notarialny Instytut Majątku Spadkowego uczestniczy w działalności i zarządzaniu majątkiem spadkowym.

5. Centrum Badań, Informacji i Dokumentacji Notarialnej składa się z ekipy prawników i konsultantów wyspecjalizowanych. Centrum służy notariuszom, dostarcza im informacji i analiz pozwalających na znalezienie rozwiązań najbardziej odpowiednich dla klientów.

II. Notariusz jako zawód zaufania publicznego

Notariusz jest funkcjonariuszem państwowym zobowiązanym do zachowania tajemnicy, mianowanym przez Ministra Sprawiedliwości i pozostającym pod jego opieką. Wykonuje swoje obowiązki według statutu wolnego zawodu. Reprezentuje interes państwa, nadając sporządzanym aktom charakter dokumentu oficjalnego z datą pewną, z mocą dowodową równoznaczną z prawomocnym wyrokiem sądowym. Przyjęte i sporządzone akty notarialne są przechowywane i udostępniane przez okres 100

lat. Notariusz wykonuje swoje usługi prawne na całym terytorium państwa francuskiego, łącznie z departamentami zamorskimi.

Jest doradcą rodzinnym, interweniującym w ważnych momentach życia, jak np. ślub, zakup mieszkania, rozwód, utworzenie spółki, darowizna, spadek itp.

Podkreślić należy, że postępowanie spadkowe we Francji od początku do końca prowadzą notariusze, oni też pobierają i odprowadzają podatek od spadku do urzędu podatkowego.

Notariusz jest uważany za specjalistę prawa rodzinnego i nieruchomości, a przede wszystkim jako ogólny znawca prawa ma szerokie spojrzenie na problemy prawne. Poprzez znajomość swoich klientów, których jest powiernikiem, czuwa nad prawną równowagą majątkową w relacjach rodzinnych. Notariusz doradza i wyjaśnia klientom procedurę prawną, stosuje rozwiązania najwłaściwsze dla potrzeb każdego. Zadaniem jego jest uprzedzenie konfliktu i uniknięcie rozbieżności, znalezienie odpowiedniego rozwiązania oraz pogodzenie interesów wszystkich stron umowy.

III. Kształcenie notariuszy

Kandydaci do zawodu notariusza muszą zdać egzamin wstępny (mogą ubiegać się o przyjęcie tylko 3 razy) i posiadać:

- 1) obywatelstwo francuskie oraz spełniać wymagane warunki etyczne i moralne,
- 2) dyplom uprawniający do wykonywania zawodu notariusza,
- 3) ukończony staż notarialny.

Ad 1) Kandydat nie może być:

- a) sprawcą czynów pociągających za sobą wyrok kamy za naruszenie honoru, etyki i dobrych obyczajów,
- b) sprawcą działania przestępczego podobnej natury, powodującego urzędowe przeniesienie na emeryturę, ukaranie dyscyplinarne lub administracyjne usunięcie ze stanowiska, skreślenie, odwołanie, pozbawienie wpisu lub zezwolenia na wykonywanie zawodu;
- c) bankrutem bądź ukaranym innymi sankcjami na podstawie przepisów ustawy dotyczącej prowadzenia działalności lub przedmiotem sądowej likwidacji działalności gospodarczej.

Ad 2) Może to być dyplom magistra prawa (bądź inny uznany jako ekwiwalentny do wykonywania tego zawodu) lub dyplom ukończenia wyższych studiów notariatu.

Z tych wymogów mogą być zwolnione w pierwszej kolejności osoby posiadające dyplom I Pomocnika Notariusza, posiadające wymagany staż pracy i pozytywnie zdany egzamin kwalifikacyjny. W drugiej kolejności osoby z niektórych zawodów prawnych, posiadające wymagany staż pracy, po odbyciu co najmniej rocznego stażu notarialnego i pozytywnie zdanym egzaminie kwalifikacyjnym.

Ad 3) Po spełnieniu wymaganych prawem wymogów kształcenie notariusza trwa 7 lat po zdaniu matury.

Istnieją dwa podstawowe tory kształcenia docelowego:

a) uniwersytecki,

b) zawodowy.

W załączeniu schemat (str. 6).

1. Tor uniwersytecki określony dekretem N° 73-609 z dnia 5 lipca 1973 r. wielokrotnie był modyfikowany; według niego aplikacja notarialna trwa 3 lata po uzyskaniu dyplomu magistra prawa.

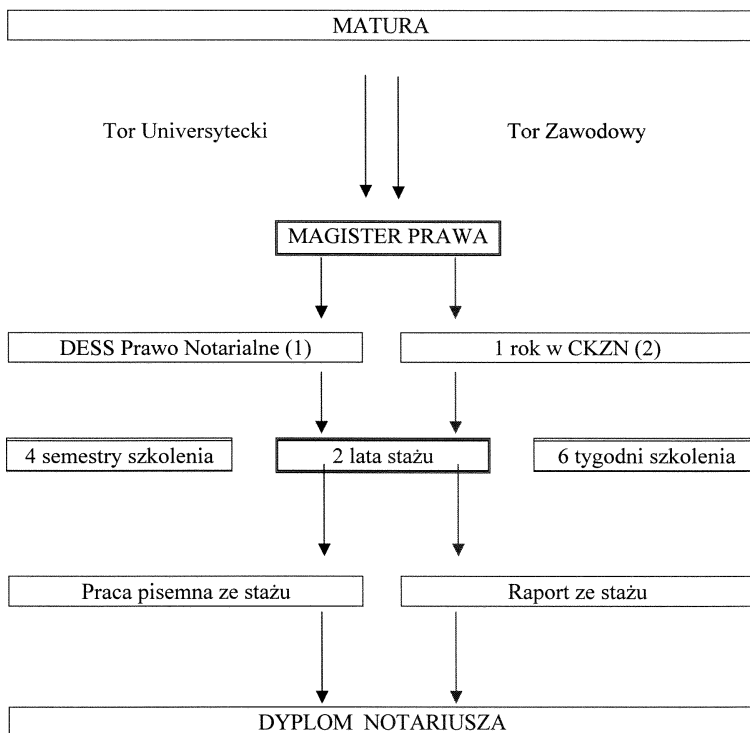
We Francji do kształcenia przyszłych notariuszy uprawnionych jest 18 wydziałów prawa.

Oprócz tego istnieje Państwowy Instytut Kształcenia Notarialnego.

Na I roku studiów magister prawa kontynuuje studia na wydziale prawa, aby uzyskać Dyplom Studiów Specjalistycznych (DESS) z prawa notarialnego. Drugi i trzeci rok, to zawodowy staż podyplomowy w kancelarii notarialnej. Odbywa się u notariusza, ale może odbyć się również, do 6 miesięcy maksimum, w innym gabinecie prawnym we Francji lub za granicą. Absolwenci sami szukają sobie pracodawcy za pośrednictwem Izby Departamentalnej Notariuszy lub Parytetowej Komisji Pracy, która wydaje miesięczny biuletyn ofert i zapytań o pracę we wszystkich kancelariach notarialnych całej Francji.

Centrum Kształcenia Zawodowego Notariuszy informuje o możliwościach odbycia stażu w jednej z podległych mu kancelarii. Także Ośrodki Szkolenia Zawodowego Notariuszy robią wszystko, aby pomóc znaleźć kancelarie mogące zatrudnić stażystów podyplomowych.

SCHEMAT KSZTAŁCENIA DOCELOWEGO

(1) DESS : Dyplom Ukończenia Wyższych Studiów Specjalistycznych, kierunku Prawo Notarialne

(2) CKZN : Centrum Kształcenia Zawodowego Notariuszy

Kandydat (stażysta) po ukończeniu I roku studiów na Uniwersytecie i uzyskaniu dyplomu jest zapisany podwójnie: dalej na wydziale prawa, mającym prawo kształcenia notariuszy na podstawie konwencji podpisanej z Państwowym Instytutem Kształcenia Notariuszy, w którym kontynuuje studia, i jednocześnie w Rejestrze Stażu w Centrum Kształcenia

Zawodowego Notariuszy, któremu terytorialnie podlega kancelaria notarialna, w której kandydat został zatrudniony jako notariusz stażysta.

Posiada on status pracownika zatrudnionego na pełnym etacie i tak jest wynagradzany, podlega ubezpieczeniu pracowniczemu, należy do Kasy Emerytalnej Pomocników Notariuszy (*Clercs*), jest zobowiązany do zachowania tajemnicy zawodowej. Szkolenie stażysty trwa 4 semestry, z których każdy kończy się zaliczeniami i egzaminami.

Kandydaci (stażyści) aktywnie uczestniczą w zajęciach organizowanych wspólnie przez uniwersytet i Państwowe Centrum Szkolenia Notariuszy w formie ćwiczeń i seminariów. Na koniec bronią przygotowaną pracę i uzyskują Dyplom Ukończenia Wyższych Studiów Notariatu (DSN).

Jest to dyplom wspólny, uniwersytecki i zawodowy, który daje im prawo wykonywania zawodu notariusza.

2. Tor zawodowy trwa 3 lata, wymaga od kandydatów posiadających już dyplom magistra jednego roku studiów, zakończonych egzaminem końcowym i dwóch lat praktyki zawodowej.

Kandydat jest zarejestrowany w Ośrodku Kształcenia Zawodowego Notariuszy, któremu podlega kancelaria, gdzie jest zatrudniony jako notariusz-stażysta. Posiada status pracownika zatrudnionego na pełnym etacie, należy do Kasy Ubezpieczeń Notariuszy. Uczestniczy w 6 seminariach w Ośrodku i jest na bieżąco oceniany z posiadanych wiadomości. Pisze raport ze stażu i broni go przed komisją egzaminacyjną.

W przypadku niezaliczenia, staż może być przedłużony dodatkowo o rok lub dwa bądź zobowiązuje się stażystę do napisania i obrony nowego raportu ze stażu i obrony przed komisją egzaminacyjną.

Po obronie Ośrodek wydaje mu zaświadczenie ukończenia stażu wraz z dyplomem uprawniającym do wykonywania zawodu notariusza.

Absolwenci muszą odbyć dwuletnią praktykę zawodową.

3. Trzecia droga do zawodu notariusza zarezerwowana jest dla osób legitymujących się doświadczeniem w zawodzie prawnym. Umożliwia ona dostęp do zawodu notariusza, ale w ograniczonej ilości.

Rekrutacja odbywa się na podstawie artykułu 4 dekretu z dnia 5 lipca 1973 r. dla kandydatów z tytułem magistra, z wieloletnim stażem pracy na stanowiskach:

1) sędziów i prokuratorów Naczelnego Sądu Administracyjnego i Apelacyjnego, Sądu Obrachunkowego itp.,

2) profesorów prawa,

3) wykładowców i starszych asystentów,

4) adwokatów, komorników sądowych itp.

Kandydaci muszą spełnić dwa wymagane dekretem warunki:

1. Odbyć staż zawodowy w kancelarii notarialnej, którego czas jest określony przez Ministra Sprawiedliwości, ale nie może być krótszy aniżeli rok.

2. Zdać egzamin z przygotowania zawodowego, organizowany przez Ośrodek Kształcenia Zawodowego Notariuszy (jedna sesja w roku), określony przez Ministra Sprawiedliwości po konsultacji z Biurem Krajowej Rady Notarialnej.

III. Dziedziny działalności notariuszy

1. Nieruchomości, sprzedaż, umowy wynajęcia: 50,1%.

2. Akty rodzinne, spadki: 23,3%.

3. Akty związane z kredytem: 13,2%.

4. Negocjacje i licytacje nieruchomości: 4,2%.

5. Prawo spółek, doradztwo i ekspertyzy: 9,2%.

Ogółem rocznie notariusze francuscy obsługują ponad 20 milionów osób, przerabiając kapitał 305 miliardów euro, sporządzają ponad 4,2 miliony aktów, osiągając obrót 4,8 miliarda euro.

IV. Wynagrodzenie notariuszy

Jak już wspomniano, notariusz jest funkcjonariuszem publicznym mianowanym przez Ministra Sprawiedliwości, pozostającym pod jego opieką, jest delegatem władzy publicznej, wykonującym swą funkcję według statutu wolnego zawodu.

Na koszty notarialne składają się:

1) taksy i opłaty (podatki) na rzecz Skarbu Państwa,

2) wpłaty zaliczkowe na opłaty bieżące,

3) wynagrodzenia,

Stawki notarialne są ustalone w oparciu o dekret z dnia 8 marca 1978 r. i zapewniają równość klientów wobec publicznych usług notarialnych.

Na wynagrodzenie notariusza składają się:

1) dochody z opłat notarialnych, stałych dla aktów tej samej natury na całym terytorium państwa,

2) dochody z opłat proporcjonalnych, które są ustalone według degressywnego wskaźnika procentowego w stosunku do kapitału bądź wartości wymienionej w akcie, np. umowie sprzedaży, pożyczce hipotecznej, darowiznie, postępowaniu spadkowym, umowie małżeńskiej itp.

3) honoraria.

Dla pozostałych aktów, świadczeń, usług i konsultacji dekret przewiduje wynagrodzenie według uznania ustalonego pomiędzy notariuszem i klientem, np. umowy wynajęcia lokali handlowych, umowy spółek, konsultacje prawne, itp.

Zarówno stałe opłaty notarialne, jak i proporcjonalne oraz honoraria podlegają podatkowi WAT, którego stawka wynosi 19,60%.

Notariusz jest zobowiązany przed podpisaniem aktu do pobrania od klienta sumy wyznaczonej szacunkowo, uwzględniającej opłaty taks stałych, zaliczki na koszty związane z aktem (opłaty na rzecz Skarbu Państwa, hipoteki itp.) i honorarium oraz kwotę będącą przedmiotem aktu, np. kupna-sprzedaży.

Tylko notariusz wystawia czek opiewający na kwotę, za jaką sprzedaje się nieruchomości będącą przedmiotem aktu i wręcza sprzedającemu.

Po opłaceniu wszystkich świadczeń związanych z aktem, zobowiązany jest w okresie od 1 do 3 miesięcy z urzędu przesłać dokładne rozliczenie wraz z czekiem na kwotę, jaka pozostała do zwrotu. Kupujący nie przekazuje kwoty będącej przedmiotem sprzedaży sprzedającemu, tylko notariuszowi.

Księgowość i rachunkowość notariuszy podlega ścisłym regułom prawnym, które zapewniają bezpieczeństwo zdeponowanym przez klientów kwotom pieniężnym.

Wszystkie kancelarie notarialne mają konto w specjalnej Państwowej Kasie Depozytowej (*Caisse des Dépôts et des Consignations*).

V. Odpowiedzialność gwarancyjna wobec klientów

W celu ochrony klientów notariusze wyposażeni są w mechanizmy ubezpieczenia i odpowiedzialności kolektywnej przez **Regionalną Kasę**

Gwarancyjną, działającą w każdym regionie, do której wszyscy płacą składki.

W przypadku błędu, przeoczenia bądź czynów naruszających prawo, popełnionych przez notariusza, np. zaginięcia lub zniszczenia akt, niezależnie od ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej, którą winien posiadać każdy notariusz, istnieje **druga struktura, jaką jest Centralna Kasa Gwarancyjna**, która zabezpiecza ewentualne szkody poniesione przez klientów.

Na szczeblu państwowym istnieje Centralna Kasa Gwarancyjna.

Notariat jest jedynym zawodem, którego członkowie są solidarnie odpowiedzialni za całość praw swoich klientów.

Instancje zawodowe, wojewódzkie, regionalne i ogólnonarodowe skupiają notariuszy, którzy uczestniczą kilka razy w roku w walnych zgromadzeniach, wybierają swoich przedstawicieli, zabezpieczają jedność i solidarność zawodową. Zadaniem ich jest czuwanie nad ścisłym przestrzeganiem etyki zawodowej, gwarantującej zaufanie klientów korzystających z usług prawnych notariuszy.

Każdego roku odbywa się ogólnokrajowy Kongres notariuszy francuskich, który gromadzi znaczną ich liczbę, a także prawników współpracujących z notariatem i notariuszy zagranicznych. W 2004 r. odbył się 100., jubileuszowy Kongres notariuszy francuskich z udziałem delegacji wielu krajów Europy, między innymi i Polski.

Refleksje, wnioski oraz propozycje z jego obrad kierowane są do władzy publicznej i mają bardzo duży wpływ na ewolucję i rozwój prawa.

Notariat jest to oryginalna forma zarządzania, przekazania usług publicznych świadczonych przez wolny zawód. Obecny jest na całym kontynencie europejskim, w Ameryce łacińskiej i Afryce frankofońskiej.

Istnieje Europejski Związek Notariuszy Łacińskich, skupiający 15 krajów, który liczy około 33 000 notariuszy.

Zauważa się rozwój instytucji notarialnych w niektórych krajach anglosaksońskich, jak Malta i Afryka Południowa. Także w krajach za oceanem, w Stanach Zjednoczonych dyskutuje się i rozważa utworzenie nowego typu zawodu prawnego celem wyjścia naprzeciw krzyżującym się sporom.

Etyka notarialna ma swoje korzenie w wartościach humanizmu, w poszukiwaniu sprawiedliwości i ochronie najsłabszych. Notariusz doradza

i wyjaśnia klientom procedurę prawną, stosuje rozwiązania najwłaściwsze dla potrzeb każdego.

Francuski notariusz nie przystępuje do sporządzania aktu zanim nie otrzyma od wszystkich instytucji, których akt może dotyczyć, zapewnień, zaświadczeń i potwierdzeń wykluczających przeszkody wszelkiej natury w jego podpisaniu.

Jako prawnik mediacyjny i ugodowy jest także stróżem harmonii społecznej, zapewniającym bezpieczeństwo prawne. Z tego powodu cieszy się autorytetem, szacunkiem i pełnym zaufaniem klientów.

Podsumowując, należy stwierdzić, że francuski notariat posiada ponad 100-letnią tradycję i doświadczenie, jest bardzo dobrze zorganizowany, a zakres jego działania jest bez porównania szerszy niż w Rzeczypospolitej.

Nie ma ograniczonego dostępu do zawodu, wszyscy mają jednakowe szanse, mimo że notariat jest hierarchicznie kierowany, tworzy się nowe kancelarie w zależności od potrzeb ludności. W konkurencji na rynku pracy zwyciężają wiedza i zdolności.